

Fig. 1. Kyndby. Ydre, set fra sydøst.

Erik Skov 1957

KYNDBY KIRKE

HORNS HERRED

Fjerde okt. 1398 nævnes en præst ved kirken, og atter 12. okt. 1469 omtales en sognepræst¹. Hvornår kaldet forenedes med den ensomt beliggende Krogstrup synes ikke oplyst, men 1567, da sognet havde 28 tiendeydere, var der kun præstegård i Kyndby². 1569, da kongetienden tilfaldt Universitetet, tilhørte begge kirker kronen — et forhold, som først ophørte 1673, da generalmajor Fr. v. Arnstorff til Overgård erhvervede patronats- og kaldsret til denne og Krogstrup kirke for sig, livsarvinger og decendenter, så længe de besad Svanholm³. Ved synsforretning 1734 hed det, at Svanholms tidligere ejer, Chr. v. Arnstorff, havde forsømt kirkerne stærkt, og at rådmand i Holbæk, Chr. Christensen havde ladet sig indføre i tienderne, så at kirkerne kun havde den nye ejer, A. A. v. d. Lühes bevågenhed at håbe på⁴. Kirkerne lå under Svanholm, indtil de overgik til selveje 19. sept. 1911.

1615⁵ indkøbtes tegn til de fattige.

Kirken ligger sydvestligt i landsbyen og i nærheden af voldstedet Kindholm. Kirkegården er anlagt på en ubetydelig højning i terrænet og har kun lidt fald mod vest, hvor den antagelig er udvidet. Den hegnes mod nord, syd og vest

af kampestensdiger, mens muren i sydøst og øst mod vejen er sat af rå og kløvede kampesten i cement. En bred læplantning med mange store træer og buskads indhegner kirkegårdens vestlige del, og langs resten af diget står elm, ahorn og ask. Hegnet er endvidere suppleret med trådvæv, og indenfor det cementerede dige vokser en hæk. — Ved arbejde på kirkegårdsmuren 1617⁶, som efter kontrakten skulle vare 12 uger, benyttedes delvis mursten (1700 mursten og 1000 tagsten, sidstnævnte købt i Holbæk). 1663—64⁷ omlagdes 63 fod (ca. 19,5 m) stengærde, og ved synsforretning 1745⁸ omtaltes ringmuren som værende et ordinært stengærde.

Indgange. En tremmelåge er anbragt i syd, omtrent ud for kirkens syddør. Indkørslen fra gaden til det parkeringspladslignende areal, som er inddraget i kirkegårdens sydøstre hjørne, sker gennem en port med fodgængerlåge, der lukkes af træfløje mellem stolper af kløvede sten. †*Indgange.* 1734⁴ var kirkeporten og lågerne løse, i stykker og næsten bortrødne.

En bygning af gule sten, som rummer *redskabsrum* og *toiletter* er omkring 1960 opført på den nordre del af kirkegårdens østafsnit. — Et hvidkalket *ligkapel* med kamtakket gavl over den fladbuede indgangsdør er rejst på kirkegårdens vestre del i nyere tid. 1615⁵ nævnes et †*kalkhus*, som blev tækket med langhalm. En †*klokestabel* fandtes indtil tårnets opførelse 1876 ud for korgavlen (fig. 3). Den var nødvendiggjort af en tårnnedstyrtning o. 1730. I de første år herefter klarede man sig med et interimistisk ophæng på korgavlen⁹, men en mere permanent løsning enten i form af en forbedret anordning på gavlen eller en stabel må snart være blevet virkeliggjort. 1758¹⁰ berettes således, at en klokke ophængtes under et træskur, mens Frederik V. som kronprins ejede Svanholm (1744 eller —45). 1808¹¹ ønskedes forbedring af dækslet over klokkestolen, som bar en klokke. 1828 var en ny klokkestol nødvendig. Muligvis var den 1873 eksisterende stabel ikke ældre end 1854, da kirken fik en ny klokke (nr. 2).

Omkring bygningen er lagt et *fortov* af store cementfliser.

Kirken er et hvælvet langhus, hvis midterste del er skibet af en kirke fra 1100'ernes første del med †kor og antagelig †apsis. Vestenden er en forlængelse fra o. 1400, og østenden et langhuskor fra 1500'erne. 1876 opførtes tårnet foran syddøren efter nedrivning af et †våbenhus. Forsvundet er en †tagrytter over koret og et †tårn af bindingsværk foran vestgavlen. Orienteringen er næsten solret.

Materiale og teknik. Det romanske skib er opført af *frådsten*. Rester af nordvesthjørnet viser indvendig meget store kvadre, men i øvrigt er muren, på de få steder hvor den er synlig, opført af smallere skifter¹². Den udglattede fuge-mørtel dækkes af et gråhvidt, finkornet pudslag, som tilsyneladende er hvidtet en enkelt gang, inden en kraftig pikhugning foretoges af hensyn til maleri-

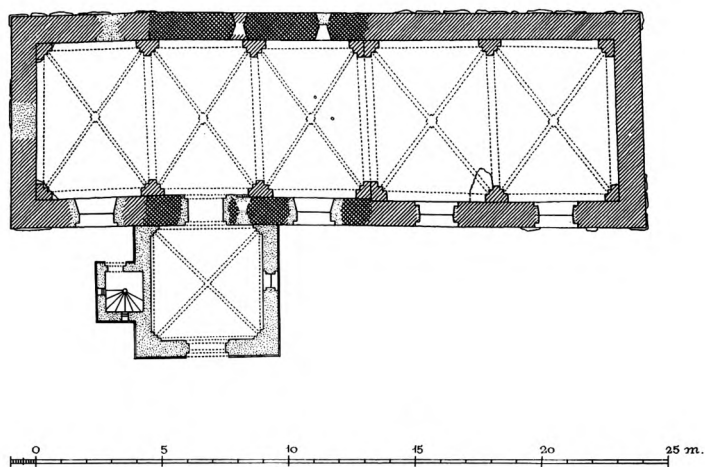

Fig. 2. Kyndby. Plan. 1:300. Målt og tegnet af C. G. Schultz 1938, korrigeret af Henrik Jacobsen 1977.

pudsens påføring. På grundlag af de få rester, som er synlige i vinduernes ydersmig, synes den oprindelige ydre murbehandling at have været et tyndt pudslag. Murhøjden er 4,4 m, målt over fortov ved skibets sydøsthjørne.

Vinduer og døre. Tre af skibets vinduer er bevaret. Af disse står nordsidens østre som indvendig niche, mens flankemurenes vestre par er velbevaret over hvælv. Mest tilgængelig er nordmurens vestre vindue, som i murflugten har en bredde på ca. 70 cm, mens lysningen, der ligger ca. 50 cm inden for flugten, måler ca. 90x38 cm. Toppen sidder ca. 66 cm under den romanske murkrone. Vinduet har bevaret sin indmurede *træramme*, der er samlet af fire stykker, 2,5 cm tykt træ, bladet og naglet sammen og med rundbuen udskåret i det øverste brædt; endvidere spor af en lodret midtersprosse. På rammens side-træ flere sømrester samt muligvis den forrustede ende af et vindjern. Nordsidens østre vindue, var sekundært udvidet nedad, antagelig i middelalderen, men retableredes 1943 i forbindelse med kalkmaleriernes restaurering. Dette vindue var endnu i brug 1838¹¹ og synes først tilmuret 1860¹³.

Norddøren, hvis østre karm kan være bevaret, er lukket sammen med om-muring af et større parti vest herfor. I forbindelse med kalkmaleriundersøgelsen 1942 konstateredes indvendig på dette sted en træplanke i muren, som antagelig har været dørens vandrette overdækning. Syddøren er i brug, men totalt ombygget 1876. En opmåling fra samme år viser, at den gamle dør var af romansk normaltype, idet dens ydre åbning var rundbuet, mens den indre havde smige karmsider med vandret plankeafdækning.

Indre. De oprindelige loftsbjælker har ligget på murens overside og haft *bræddeloft* på undersiden, hvilket fremgår af pudslag og kalkmalerier.

†*Kor.* Ved en sænkning af korgulvet fremkom et stykke murværk, der må

formodes at være et lille stykke af korets sydøsthjørne. Hvis denne tolkning er korrekt, har koret kun været under 3 m langt indvendig og må have været udbygget med en *†*apsis¹⁴.

Tilføjelser og ændringer. Tidspunktet for opførelsen af skibets *vestforlængelse* er vanskeligt at bestemme, men kan med størst sandsynlighed henlægges til årtierne o. 1400. Udvidelsen er sket efter, at de romanske kalkmalerier var blevet dækket af et ujævnt kalklag med farvespor efter udmaling; men afsnittet er ældre end tiden o. 1450, da det udvidede skib fik hvælv-malerier. Murene er rejst over en syld af små, svagt fremspringende marksten. Udvendig i flankemurene er materialet genanvendte frådsten samt marksten, indvendig samt i gavlen derimod munkesten i munkskifte med ret sjuasket rygflugning. Et stort rundbuet nordvindue er tilmuret. Den glatte taggavls fodlinje markeres af et savskifte. De nuværende ni cementerede kamtakker er yngre end 1874 (jfr. fig. 3).

Det forlængede skib har stået med fladt loft i samme højde som det gamle, og forlængelsens indervægge synes ikke at have været hvidtet, inden tre fag *krydshvælv* blev indbygget i skibet ved 1400'ernes midte. De hviler på falsede vægpiller (delvis fjernet i vest), spidse helstens skjold- og gjordbuer samt kvartstens ribber med rudestillet slutsten; rulskiftestillede overribber med trinkamme. I det østre hvælvs østkappe og nordkappe ses et *klokkerebshul*, jfr. *†*tagrytter. Ved hvælvslagningen er det forlængede skibs murkrone blevet forhøjet med to skifter, af hvilke det øvre er et rulskifte.

Langhuskoret kan tidligst være opført i 1500'erne og muligvis først langt hen i århundredet. Murene er rejst over en syld af store kampesten, og materialet er genanvendte frådsten fra det nedrevne kor, blandet med marksten og bæltter af tegl; sidstnævnte materiale er benyttet til taggavlen, hvor det er lagt i uregelmæssig skiftegang med brede sjuuskede fuger. Taggavlen har en blændingsdekoration, hvis tvedelte midterblænding med vandret falset afdækning, flankeres af 2x4 spidsbuede høj blændinger. Forlængelsen har som resten af skibet en tre skifter høj gesims, bestående af kvartrundstav mellem to platter, der kan være samtidig. Afsnittet har altid kun haft vinduer i syd, begge ud- og indvendigt falsede og afdækket med en art fladrundbue; delvis ommuret i falsen 1860¹⁵, da støbejernsrammerne indsattes. Rummets to fag *krydshvælv* er indbygget på falsede vægpiller, og er i det hele taget tilpasset de eksisterende hvælv, fra hvilke de kun adskiller sig ved en 15 cm bred ribbe og kraftigere opbuklede kapper; især østhvælvets kappe er i så henseende bemærkelsesværdigt kuplet, hvilket kan skyldes hensynet til en altertavle.

Tårnbygningen er opført 1876 efter tegninger af arkitekt Vilhelm Tvede. Den er bygget af små røde sten i krydsskifte og stod i blank mur indtil 1943, da den hvidkalkedes¹⁶. Den hvælvede underetage tjener som våbenhus, og i

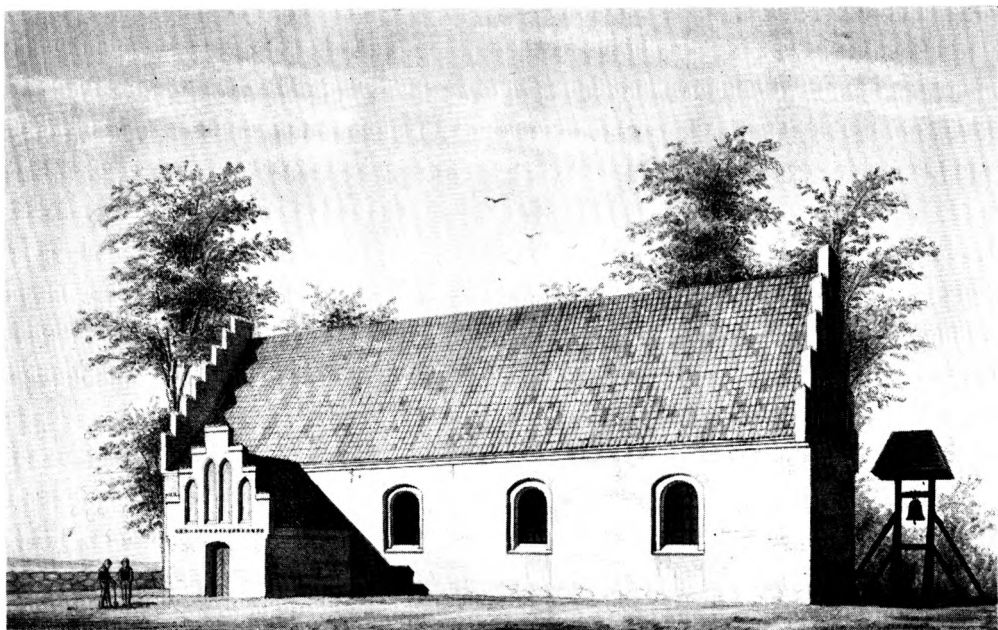

Fig. 3. Kyndby. Ydre, set fra sydøst. Tegning i Nationalmuseet, signeret J. B. Løffler 1873—74.

vest¹⁷ er et trappehus med træspindel, som giver adgang til overetagens klokkestokværk. Det teglhængte pyramidetag afsluttes med zinkbeklædt lanterne-spir, hvis *vindfløj* bærer årstallet for opførelsen.

Det *†våbenhus*, som blev nedrevet 1876, beskrives tre år tidligere som værende en fladloftet, senmiddelalderlig teglstensbygning fra samme tid som øst-udvidelsen. Den fremtræder på det ved beskrivelsen udfærdigede prospekt (fig. 3) med fladbuet indgangsdør og en kamtakket blændingsgavl med spidsbuede højblændinger over savskifte i fodlinjen.

Et *†klokketårn* af bindingsværk, opført ved vestgavlen, faldt ned antagelig 1730 i forbindelse med ringningen ved Frederik IV.s død¹⁸. Endnu ses resterne af syldsten nogle meter fra gavlen, ligesom tårnets tilmurede dør i skibets vestgavl. Efter sammenstyrtningen etableredes et primitivt *†klokkeophæng* i langhusets østgavl¹⁹ — et arrangement, som senere erstattedes af den p. 2706 omtalte klokkestabel. — *†Tagrytter*. 1661—62⁷ slog man brædder på et spir over kirkens østre del, idet arbejdet skulle forhindre sne og regn i at ødelægge hvælvet over altret.

1860¹⁵ var kirken genstand for en hovedstandsættelse, hvorunder der i langhusets sydside indsattes to nye rundbuede, udvendigt falsede vinduer, der i lighed med de to i langhuskoret forsynedes med støbejernsrammer i venetiansk ungrenæssancestil. Størrelsen synes bestemt af langhuskorets eksisterende åbninger, der blot tilpassedes ved delvis opmuring af nye false. Ved samme lej-

lighed lagdes overalt et nyt flisegulv undtagen i stolene, som fik bræddegulve. Ommuringen af vestgavlens kamtakker og reparationen af østgavlens kan være sket i forbindelse med opførelsen af tårnet 1876.

Tagværker. Over det forlængede skib er bevaret enkelte egespær med udskæringer for to bladede hanebånd samt korte spærstivere. Herudover nyere fyrretræstagværker med et sæt hanebånd, der 1974 er forstærket med fyrrelægter og understøttet med en art langstol.

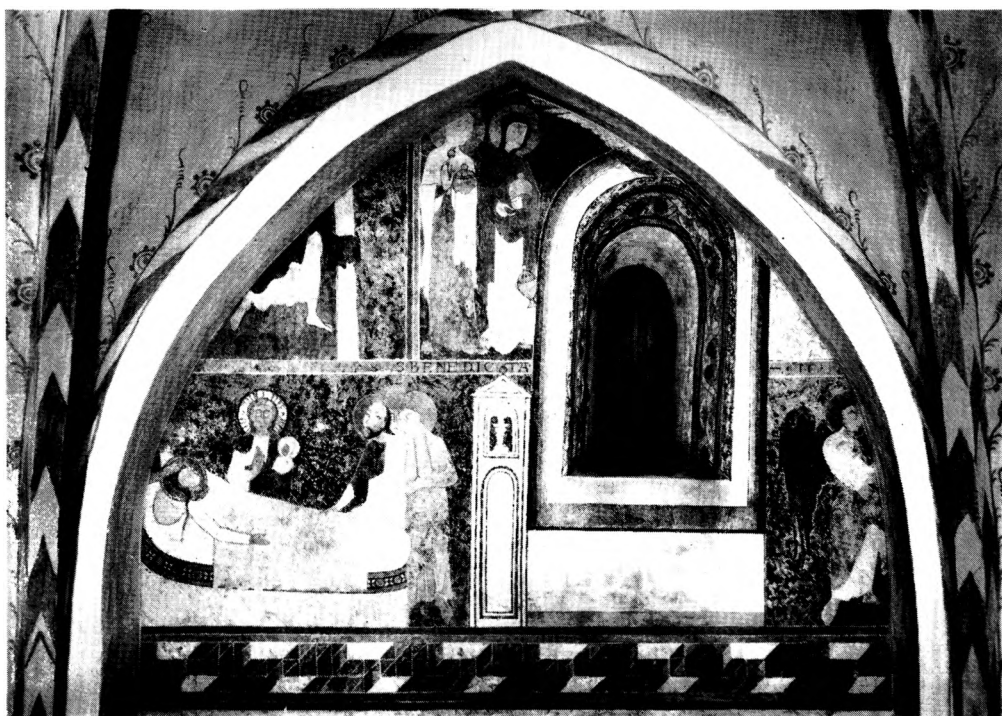
Kirken står i dag med hvidkalkede mure og tage, som er hængt med røde vingetegl. Gulvet i langhuskorets østligste fag samt i tårnets underetage er lagt af store ottekantede gulstensfliser, hvorimellem mindre sorte kvadratfliser, antagelig fra 1860. I langhuskorets vestre fag og midtergangen er der gule sten, lagt i mønster, og i stolestaderne er der bræddegulve. Omlægningen er sket under restaurering 1952 (arkitekt V. Hardie-Fischer).

KALKMALERIER

Fra herredsrejsen 1873 foreligger en akvarel, der viser kalkmalerier omkring vinduerne over hvælvene. Den er signeret af Henry Petersen og J. B. Løffler, hvis beretning refererer den første undersøgelse af overvæggens malerifragmenter. Disse blev 1920 fotograferet og beskrevet af M. Mackeprang. 1941 fandtes nede i kirken malerier, der det følgende år restaureredes af Egmont Lind. Samtidig afdækkedes dekorationer fra 1400'rne på hvælvene i skibets to vestfag og tårnrummet.

1) O. 1175. De bevarede malerirester viser, at billedudsmykningen på det romanske skibs langvægge har omfattet to friser, hvis emner er hentet fra henholdsvis Mariæ og Jesu liv. På *nordvæggen i tredie fag* ses begge billedfriser delvis bevaret (fig. 4). De afgrænses forneden af en perspektivisk mæanderbort og adskilles indbyrdes af et smallere bånd med majuskler. I nedre frise vises mod vest Mariæ død, som angives at foregå inden døre ved et tårn malet til højre i billedet, lige vest for det romanske vindue¹⁹. Maria ligger på sit leje; bagved står Kristus, der som den eneste har forgyldt stukglorie, med hendes sjæl på venstre arm, mens han løfter højre velsignende. Ved fodenden ses tre apostle og ved hovedenden armen af én; resten skjules af den senere indbyggede hvælving. Af scenen øst for er kun en engel bevaret. Der kan være tale om bebudelsen af Mariæ død²⁰ (jfr. Hagedsted, Holbæk amt).

I øvre frise længst mod vest ses det nederste af en gående person med flyvende gevandt, og over hvælvet resten af personen, som dog mangler hovedet;

Egmont Lind 1943

Fig. 4. Kyndby. Kalkmaleri på skibets nordvæg, tredje fag fra øst (p. 2710).

dertil en skare figurer, uden glorier, med oprakte hænder og ansigterne løftet mod hovedpersonen. Det brede, let krummede bånd over skaren, der også omfatter en kvinde med langt hovedlin, kan være signatur for himmelhvælvingen. Det er muligt, at denne scene skal tolkes som Kristi himmelfart. Fremstillingen øst for viser gravlæggelsen. Den deles af det romanske vindue, således at man vest for dette ser to stående kvinder med røgelsekar og salvekrukker, mens kisten og englen ved graven er bevaret over hvælvene (fig. 5).

På overvæggen i *sydsidens tredie hvælvfags* vestre lomme vises indtoget i Jerusalem. Øst for det romanske vindue ses en kvinde, uden hoved, med hænderne løftet i bedestilling, og øst herfor et træ, fra hvis krone et par ben stikker frem (Zachæus?). Nedenunder er der to figurer; den ene breder sin kjortel ud på jorden, den anden gør en hyldestgestus. I samme hvælvfags østre lomme ses en gruppe figurer (apostlene), hvoraf flertallet er med glorie. En fremstrakt hånd synes at berøre en af skikkelserne. Der kan være tale om en helbredelsesscene eller et opstandelsesunder (fig. 6).

Væggene i *fjerde hvælvingsfag* er ligeledes undersøgt. Men nordsidens malerier var ved opsætningen af et epitafium blevet beskadiget i en sådan grad, at en istandsættelse ansås for urimelig. I syd optages det tilsvarende hvælvfag af et nyere vindue og indgangsdøren.

H. J. 1973

Fig. 5. Kyndby. Englen ved Kristi grav. Kalkmaleri på skibets nordvæg over hvælvet, tredje fag fra øst, jfr. fig. 4 (p. 2711).

De romanske vinduer kantes langs væglysningen af to striber, og inde i lysningen er malet ranker med fligede blade og palmetter (jfr. korbuen i Jørlunde p. 2254, fig. 14, og Hagedsted). Over vinduerne, både på nord- og sydvæggen, er fremstillet en engel i medaljon (jfr. Søstrup, Holbæk amt).

Malerierne er udført på et jævnt, glittet pudslag, som er lagt oven på et ophugget, således som det har været normen for romanske maleriudsmykninger (se f. eks. Måløv, DK. Kbh. Amt p. 625). Farverne er især okker og rødbrunt på en blå baggrund, som består af kønrøg og kalk; kun i nedre frises østre scene er baggrunden grøn. Den vandrette stribe, som adskiller øvre og nedre frise, er okkerfarvet med rødbrune majuskler: »... s benedicta« og øst for vinduet: »(h?)ic ..«. Kristi modellerede stukglorie er forgyldt.

Billederne hører sammen med de allerede nævnte i Hagedsted og Søstrup i Holbæk amt, Jørlunde i Frederiksborg, samt Roskilde S. Ib, Kirke Sonnerup

H. J. 1973

Fig. (5). Kyndby. Kalkmaleri på skibets sydvæg over hvælvet, tredje fag fra øst (p. 2711).

og Måløv i Københavns amt til en større, sjællandsk gruppe romanske malerier.

2) 1300'rne? Før hvælvenes indbygning maledes en tarvelig dekoration bestående af brede, røde og gule streger. Den udførtes dels på en ny puds og dels på et lag hvidtekalk.

3) O. 1450 (sml. fig. 4 og 7). I de *tre vestligste fag* ses på gjord- og skjoldbuer, samt på hvælvenes ribber en dekoration, som bl.a. kendes fra Skuldelev (p. 2582), hvor yderligere parallelle opregnes. Fælles er den sparremønstrede bort med skiftevis halvcirkelrosetter og »slyngtrådsrabber«. Lidt anderledes end i Skuldelev fremtræder buetoppenes slyngtrådstræer med spiralformede grene, der ender i frugter. I nogle af sviklerne er malet symbolske tegn, ingen dog identiske med Skuldelevs. Farveholdningen er svagt brunrød. Samtidig med disse dekorationer fandtes på næstvestligste gjordbue et indvielseskors såvel i nord- som i sydsiden. Farven er her lys gul med sorte konturer.

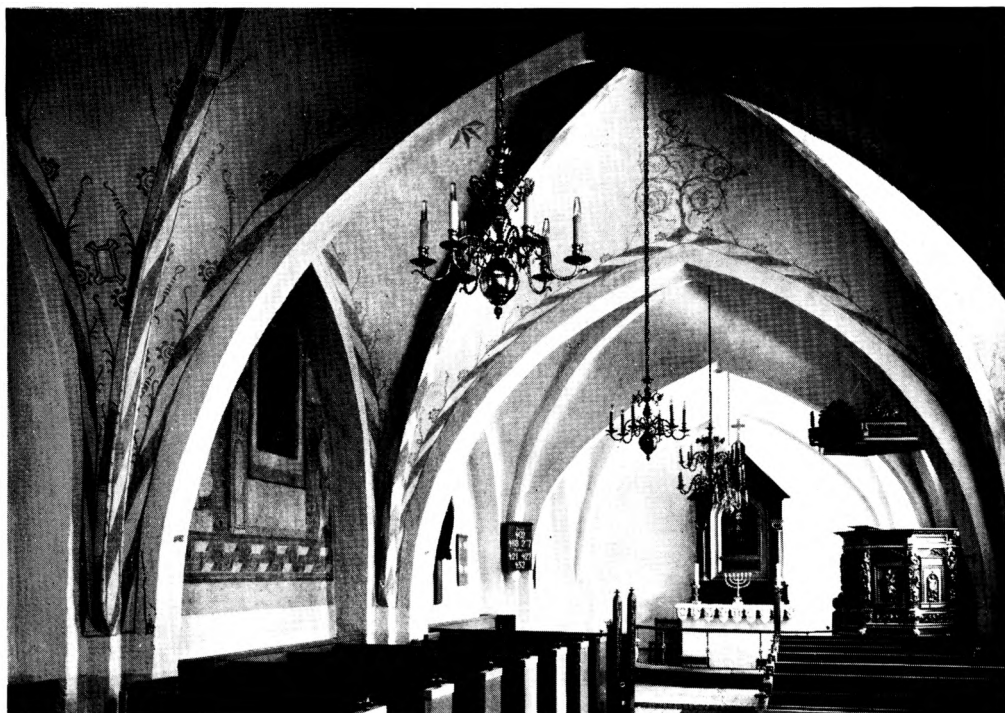

Fig. 7. Kyndby. Indre, set mod øst.

Erik Skov 1957

INVENTAR

Oversigt. Det indre bærer præg af, at kirken i lange tider hørte under Svanholm, hvis skiftende ejere har ladet deres våben eller navne sætte på inventaret. Således ses Eske Bille og Elsebet Skrams våben på døbefonten, mens en indskrift på berettersættet fortæller, at de 1605 skænkede det til annekskirken i Krogstrup. Af altertavlen fra samme tid er kun en af fløjene bevaret. På den ældste klokke fra 1719 findes våben og spejlmogram tilhørende Christian von Arnstorff, der 1733 måtte sælge Svanholm ved auktion på grund af fattigdom og allerede et par år tidligere havde afstået kirketienden. Forholdet kommer til udtryk i synsforretningen 1734, hvor det oplyses, at der ikke findes alterlys i kirken, men at der i Krogstrup er et par små stumper tilbage af et par lys, præsten havde ladet gøre. De blev ført fra den ene kirke til den anden efter behov. Samme forhold gjorde sig endnu 1745 gældende for oblatæskan.

Alterbord, 1952, muret op ad østvæggen, hvor sporene af et ældre, formentlig oprindeligt bord sås 1920.

†*Alter klæder.* 1661 fandtes en »alterdug« af rød kaf (se p. 2438) med guld-knipling⁷, og 1745 et klæde af sølvbrokade med smalle kniplinger om⁸. 1843 var det nye alterklæde rødt¹⁵.

Altertavlens maleri fra 1862²¹ forestiller Kristus, der velsigner kalken. Det sidder i en egetræsmalet portalindramning i romansk stil (sml. fig. 7). I postamentet citat fra Luk. 22, 19—20 med forgyldte versaler. Kristus bærer sort kappe over rød kjortel, baggrunden er grå.

Af en (†)*altertavle* fra o. 1600 er den ene fløj bevaret. Den måler 164x48,5 cm og er kantet af profillister. Indenfor findes arkade med kannelerede pilastre. I det glatte budefelt er malet en fordærvet, latinsk versalindskrift: »S(i)mliter et postqvam coronavit(!) . . .« (»ligeså tog han og kalken ...« (Luk. 22, 20)). Fløjen, der må formodes at have hørt til en tavle af samme type som f. eks. den i Uggelelse (p. 2012), blev 1952 fundet siddende i alterbordspanelet med bagsiden udad. Ved den efterfølgende restaurering konstateredes tre farvelag, hvoraf det nuværende er yngst, formentlig fra 1700'rne²². Arkadeindramningen har blå- og hvidmarmorering på italienskrød bund, mens resten er blå. De ydre rammelister er grå, røde og okkerlignende gule. På korets nordvæg.

Altersølv. Kalk, bestående af dele fra forskellig tid. Ældst er fod og skaft fra 1500'rne, mens knoppen stammer fra 1600'ernes anden halvdel, og bægeret formentlig er samtidigt med disken fra 1837. Den sekssidede fod har fodplade og standkant, der ligesom fodens overside smykkes af graveret bort bestående af sammenskrevne o'er. Her er desuden pånippet et lille krucifiks. Skaftets seks sider er forsynet med geometriske graveringer og brydes på midten af knoppen. Den har brede tunger på over- og undersiden, hvorved fremkommer mellemliggende ruder. På bægeret fire slidte stempler, hvoraf kun Københavns-mærke og guardeinmærke for Christian Olsen Møller kan tydes (sml. disken).

22,5 cm høj. Glat *disk* med graveret cirkelkors, 13 cm i tv. Under bunden fire stempler: mestermærke for Conrad Christian Fredrik Schrøder (Bøje p. 133), Københavnsmærke (18)37, guardeinmærke for Christian Olsen Møller og månedsmærke løven.

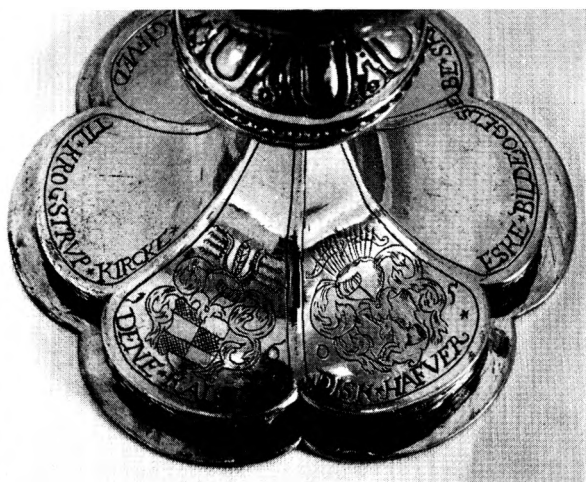
Oblatæske og vinkande fra 1952. Inventariet 1745 opregnede en *oblatæske* af sølv, som førtes mellem begge kirkerne⁸ (se Krogstrup).

Skål med låg, af kongeligt porcelæn, sort med guld kors og -kanter. En tilsvarende *kande* ønskedes anskaffet 1840¹¹.

Berettelsessæt (fig. 8a-b), bestående af kalk med graveret årstal 1605 og yngre disk af sølv, i læderfutteral, som yderligere har plads til oblatæske og vinflaske af glas, der forefandtes 1920, men nu for æskens vedkommende erstattes af en yngre. Kalken svarer til sygekalken i Skibby og har under bunden det samme stempel for Johan Post eller Jørgen Prytz (Bøje 125 eller 131), jfr. p. 2687. På fodens overside graverede versaler langs randen: »Dene kalck oc disk hafver Eske Bilde oc Elsebe Skrams til Svandholm gifved til Krogstrup kircke«²³ (jfr. font). På to af fodens tunger er graveret Bille- og Skramvåben

Erik Skov 1957

N. E. 1973

Fig. 8 a—b. Kyndby. Berettelsessæt. a. Sættet, liggende i læderfuttal, b. Detalje af kalkens fod med våben og indskrift 1605 for giverne Eske Bille og Elsebet Skram (p. 2715).

tillige med årstallet 1605. 11,7 cm høj. Den ret dybe disk er 9,5 cm i tv. og har under bunden fire stempler: udslidt mestermærke, Københavnsmærke 17. gardeinmærke for Christopher eller Frederik Fabricius (jfr. oblatæskan i Dråby p. 2560), hvorefter disken må være fra årene mellem 1749 og 1823, og endelig månedsmærke tyren. Ny *oblatæske* stemplet »Holm« med versaler.

Alterstager, gotiske, med høj fod og stor skaftring af spidsovalt tværsnit midt på det cylinderformede skaft, som på øvre og nedre halvdel i øvrigt kun har antydning af to mindre ringe. 33 cm høje. — Syvarmet *stage* fra 1916.

Et *†røgelsekar* er nævnt 1620⁵ og 1661⁷, sml. p. 2740.

Messehagel, fra 1960'erne. *†Messehagler*. 1620 fandtes to, den ene var af blå cammet (kamelot = damaskvævet stof), den anden af brunt damask⁵. 1661⁷ og 1745 svarede den til alterklædet⁸.

†Messeklokke. Inventarierne 1620 og 1661 nævner en liden klokke i kirken.

Alterskranke, fra 1862, halvrund med otte lodrette messingstandere, der på midten brydes af kugleled.

Døbefont (fig. 9a), o. 1600, af sandsten, med firkantet fod, balusterdannet skaft og ottesidet, skålformet kumme. Skaft og kumme smykkes af relieffer, på skaftet blandt andet våben tilhørende Eske Bille, der ejede Svanholm fra 1592 til sin død 1608, og hans hustru Elsebet Skram, som beholdt gården endnu et år. Foden skjules af gulvet, et forhold, der har bestået siden 1943²⁴. Fra en vulst lige over fodpladen udgår fire konsoller, som bærer stående evangelistfigurer med bog i hånden og symbolet ved siden. De flankerer to og to de ovenomtalte våben. Kummen er hugget for sig og passer ikke helt til fodens overkant, formentlig fordi man har savet et stykke af foroven, for at ef-

terkomme synets henstilling 1839 om at gøre fonten lavere¹¹. På kummen ses otte relieffer; over og under dem er der beslagværk. Fremstillingerne viser: hyrdernes tilbedelse, omskærelsen, kongernes tilbedelse, frembæringen i templet (fig. 9b), Jesu dåb, Jesus og børnene²⁴³, pinseunderet og himmelfarten. Kummens øverste, profilerede kant er ret medtaget, og et hjørne er slået af, en skade, der omtales allerede 1734⁴. Kummen har halvkugleformet fordybning og bærer ligesom skaftet spor af bemaling: baggrunden i de religiøse fremstillinger og i beslagværket er blå, i øvrigt ses blå, gult, grønt, rødt og sort. 109 cm høj. I nordsidens andet fag.

**Fontefod*, o. 1250, af gotlandsk kalksten, keglestubformet, lav, svarende til en fontefod, der er opstillet i Køge kirkes sideskib (DK. Kbh. Amt p. 204). Højde 25 cm, tv. 80 cm foruden og 50 foroven. I præstegårdshaven.

Nyere *dåbsfad*, af kobber. †*Fontekedel*. 1620 var der i fonten⁵ en kobberkedel, som vejede 28 mark (ca. 14 pd.).

Dåbskande, 1914, af kobber²⁵. En *kande* af tin ønskedes anskaffet 1862¹⁵.

Korbuekrucifiks, o. 1275, med arme og korstræ fra 1945. Figuren måler 135 cm. Kristi hoved er faldet ned på højre skulder med en bølget hårlok bagved og en anden foran den venstre. I øvrigt er håret glat, og har vistnok båret tornekrone. Øjnene er delvis lukkede, hageskæg med tvedeling antydnet, sml. Oppe Sundby p. 2297, hvor også det kraftigt markerede kraveben og en tilsvarende udformning af ribbenene findes. Det knælange lændeklæde har vulst foroven og i begge sider fornyet snip udført efter eksisterende tap. Benene er

Ældre fot. i NM.

N. E. 1973

Fig. 9 a—1). Kyndby. Døbefont, af sandsten, med våben for Eske Bille og Elsebet Skram. a. Helhed, b. Detalje med et af kummens relieffer, forestillende frembæringen i templet (p. 2716).

Einar V. Jensen 1951

Fig. 10. Kyndby. Låde med flankerende gavle fra prædikestolsopgangen (p. 2720).

forbavsende gennemmodellerede i forhold til figuren i øvrigt; fødderne er korslagte med højre fod øverst. Det oprindelige korstræ, som eksisterede 1873, men var borte 1915, havde evangelisttegn i enderne og ovale fordybninger langs kanterne. Krucifikset står siden en restaurering 1945 i rensat eg. 1920 sås en gullighvid karnation, sort hår og pupiller, samt blodspor på kridtgrund. På nordvæggen i skibets andet fag.

Prædikestol (fig. 11) med himmel, hvorpå malet årstal 1645, og samtidig op-

Fig. 11. Kyndby. Prædikestol med malet årstal 1645 (p. 2718).

Einar V. Jensen 1951

gang. I opbygning hører den til en gruppe, der omfatter stolene i Nørre Herlev fra 1629, Strø 1630, Dråby o. 1630 og Kregme 1646 (p. 1951, 1498, 2564, 1571). Værkstedssammenhængen inden for gruppen er tidligere påpeget, ligesom tilknytningen til de snedkere, der arbejdede på Frederiksborg, er fremhævet. Sammenligner man stolene med de altertavler, som vides at være udgået fra Hans Barchmanns værksted i Kratmøllen (se p. 2525), bekræftes tilhørsforholdet.

Kurven består af fire fag adskilt af dydehermer og ikke som gruppens øvrige af apostelhermer. Figurerne er, regnet fra opgangen: klogskab med slange, styrke med søjle og håb med anker (kun delvis bevaret); de to sidste hermer har ingen attribut, men den nærmest væggen holder hænderne sammen i bøn og kunne således være fromhed eller tro²⁶. Ved at opfatte denne figur som troen, og den sidste herme uden attribut, men med hånden på hjertet, som kærlighed (hun kan have holdt et flammende hjerte i den anden hånd) ville de tre teologiske dyder være repræsenteret.

Storfelterne forekommer meget forenklede i forhold til gruppens øvrige. Inden for ramme af profillister er der arkader, hvor evangelisterne står på små fremspring. Rækkefølgen er: Matthæus, Markus, Lukas og Johannes, alle med symbol. Eftersom indramningen er af nyere dato²⁷, er der intet i vejen for, at felterne oprindelig har haft en dekoration svarende til gruppens øvrige og da vel især den omtrent samtidige stol i Kregme. Også andre steder på stolen er dele gået tabt, således er kun een af de bøjler bevaret, der har siddet på gesimsens hjørner. På himlen mangler de hængestykker, der utvivlsomt oprindelig har været under hver side, ligesom de småfigurer, som formentlig har stået mellem topstykkerne (jfr. Dråby p. 2564), er borte. Underbaldakinen består af de samme karakteristiske led som gruppens øvrige stole.

Den oprindelige opgang er i det store og hele bevaret, således en låge flankeret af to gavle (fig. 10) og opgangspanelet, som har glatte, profillisteindrammede fyldinger og æggestav-tandsnitsdekoration under håndlisten. Gavlene smykkes af hermer, Adam og Eva, hvis skafter er opløst i bruskværk med maske; indfatningen, der formentlig har bestået af arkitektoniske led, mangler, hvilket også gælder topstykkets englehoved.

Farveholdningen domineres af guld og en gullig farve. Som bund i indskriftfelter og nicher er anvendt ultramarin; figurerne har naturlig karnation; endvidere er der brugt blegrodt, gulbrunt og rødbrunt²⁸. Gesimsfrisens fornyede versalindskrift citerer Joh. 8,21. Indtil restaureringen 1950 stod stolen ud for sydsidens tredie vindue fra øst, nu ved sydpillen mellem første og andet fag, med opgang fra koret.

Stolestader, 1952, med helt glatte, blå gavle, foroven afsluttet af en vandret, hvid liste. En del af rygpanelerne er genanvendte ældre, fra forskellig tid²⁹. De afløste et fæsæt fra midten af forrige århundrede, hvis eneste pynt var en profilliste langs gavlsiderne og den halvrunde, øvre afslutning. De fire østligste stolegavle, *herskabsstole*?, er samtidige med prædikestolen fra o. 1645 og formentlig udført i samme værksted. De er i nyere tid savet af foroven, så at de nu er fladrundbuede. I øvrigt smykkes hver gavl af bruskbarokke relief-skæringer, som har rummet et englehoved. I et felt nederst på gavlen har der været en maske. Indtil sidste restaurering var bevaret to tilhørende låger, den

ene med rester af fladsnitværk i siden. Gavlene står siden 1951 i rensset eg. — Nogle stumper af salmebogsbrædder(?) med indridsninger og årstal fra 1700'ernes begyndelse har antagelig hørt til et $\dagger$ stolesæt.

$\dagger$ *Pengetavler*. 1661 havde kirken tre⁷, 1920 var der to, af eg, med afbrudt rygskjold. To *pengebøsser*, nye, af messing, klokkeformede, svarende til annekskirkens.

Orgel, bygget 1952 af I. Starup & Søn, København. Syv stemmer og en transmission, et manual og pedal; svelle. Façade tegnet af arkitekt V. Hardie-Fischer. Indtil 1952 anvendtes et $\dagger$ *harmonium*.

Salmenummertavler, 1800'rne, med profilliste foroven og forneden, i øvrigt glatte med søm til tal af metal. Lysegrå. En glat, sortmalet tavle med segmentgavl ligger på loftet.

Lysekroner. En fra 1913 og tre fra 1935²⁵.

$\dagger$ *Sejerværk* blev stillet 1614⁵ og 1661⁷.

Klokker. 1) 1719, støbt af Frederik Holtzmann, København. Klokken har fire profillinjer ved slagkanten; mellem to tilsvarende linjer ved halsen læses den latinske indskrift: »Gloria in excelsis deo. Me fecit Friderich Holtzmann Hafnia 1719« (»Ære være Gud i det højeste. Friderich Holtzmann gjorde mig i København 1719«). Det glatte legeme smykket af to 12—15 cm høje relieffer; det ene er kirkeejeren, Christian von Arnstorffs spejlmonogram, det andet hans våben. Tvm. 92 cm. Kirkesynene fra 1734 til 1861 oplyser, at klokken stod i sakristiet i Krogstrup, fordi tårnet i Kyndby var faldet ned³⁰ (jfr. p. 2747 og 2709).

2) »Støbt af H. Gamst & H. C. Lund Kiøbenhavn Anno 1854«. Tvm. 73 cm. Indtil 1876, da tårnet opførtes, hang den i en klokkestabel ved østgavlen (fig.

3)³¹. Ophængning i slyngbomme ved August Nielsen, Thubalka, 1960.

$\dagger$ *Klokker*. 1—2) 1528 afleveredes en klokke og igen 1602 en på 2 skippd. 4 lispd.³². 3) Inventarierne fra 1734⁴ til 1772³³ nævner den lille klokke, som hang på østgavlen; 1734 var den revnet og endnu 1745 gav den kun ganske liden lyd⁸. 4) To »skønne nye klokker« stod 1734 i sakristiet i Krogstrup³⁴ den ene er klokke nr. 1. Om den anden vides intet, udover at den stod der endnu 1745³⁵, mens der 1861 kun nævnes klokken fra 1719³⁶.

GRAVMINDER

Epitafium, o. 1770. Herr Axel Vrsin, provst i Horns herred, sognepræst til Kyndbye og Krogstrup, født 1. jan. 1687, kaldet til præst 1729 i sin alders 43. år, gift samme år med Magdalene Rebecca Spretz, otte børn med hende. Gift anden gang med Birthe Randrup, ved hende velsignet med 13 børn, død som enkemand 22. marts 1770 i sin alders 84. år. Rektangulær tavle af hvid,

N.E. 1973

Fig. 12. Kyndby. Gravsten over Jep Jensen Ravensberg til Kindholm, † 1481 (p. 2722).

italiensk marmor i ramme af blå, norsk marmor, 150x103 cm, med fordybede versaler tværs over hele tavlen. Udført af billedhuggeren Johannes Wiedewelt³⁷. På nordvæggen i fjerde fag fra øst.

Gravsten (fig. 12), o. 1481. Jep Jensen [Ravensberg] til Kindholm [† 1481]³⁸. Latinsk indskrift med reliefminuskler: »Jacobus Johannis de Kundbyholm, sepultus sub ista petra cum sua contorali Elena, filia Alberti Hemingsen« (»Jep Jensen fra Kundbyholm, begravet under denne sten sammen med sin hustru (egentl. sengedellerske) Ellen, Albert Hemmingsens datter«). Grå kalksten, 271 x 158 cm, med to nu meget slidte våben, som tidligere sås at tilhøre slægterne Ravensberg og Krag af Sjælland. Randskriften, med minuskler, som begynder ved fodenden, kantes på den indvendige side af rammelinje. I hjørnerne er hugget peripatetiske evangelisttegn i tornekrans. Stenen henføres af C. A. Jensen (*Gravsten* I, 42 og II, nr. 81) til et provinsværksted og sammenstilles med fragmentet af en Antvorskovsten, nu i Ottestrup (DK. Sorø p. 621 og 675), fra 1480 over Tyge Lunge. Op ad tårnummets vestvæg.

Kirkegårdsmonument, o. 1827. Thias Martin Steenberg, født 17. maj 1763, † 26. jan. 1828, og Elisabeth Kirstine Aggerup, født 4. nov. 1757, † 5. dec. 1827. Rød sandsten med fordybede versaler. Foroven trekantgavl med blyroset og hjørneakroterier. Vest for kirken.

KILDER OG HENVISNINGER

RA. DaKanc. 1591—92. Fortegnelse på kronens gejstlige gods, indsendt af lensmændene i henh. til kgl. missive af 28. dec. 1590, III Sjælland. — *Partikulærkammeret. Kronprins Frederik [V]*. Nr. 77. Sager vedr. Svanholm og Overbjerg 1745—47. — LA. Kyndby-Krogstrup sognekaldsarkiv. B 1. Liber daticus 1739—1827. — B. 2. Liber daticus 1826—61. — *Ved embedet*. Synsprotokol 1943 ff. — Se i øvrigt arkivalier for Frederiksborg amt i almindelighed p. 30.

Nationalmuseet. 1873 ved Henry Petersen, 1920 ved M. Mackeprang (bygning) og V. Hermansen (inventar), 1945 N. J. Termansen (istandsættelse af krucifiks), 1950 og 1954 Einar V. Jensen (forundersøgelse og istandsættelse af prædikestol, stolegavle og altertavlefløj), samt 1973 Elna Møller (bygning). — Bygningsbeskrivelse ved Hugo Johannsen, kalkmalerier, inventar og gravminder ved Marie-Louise Jørgensen, orgel ved Ole Olesen.

Fyldige *udskrifter* af arkivalier kirken vedrørende findes i NM.

Tegninger. NM. Gravsten over Jep Jensen Ravensberg, ved Søren Abildgaard 1765.

— Laveret tegning af kirkens ydre og akvarel af kalkmalerier ved J. B. Løffler 1873. — Skibets syddør inden ændringen ved V. Tvede 1876. — Fontefod, usign. 1911. — Akvarel af kalkmalerifrise og placeringsskitse ved E. Lind 1942. — *Kunstakademiets samling af arkitekturtegninger*. Fire blade vedr. tårnet af Vilhelm Tvede 1876.

Notebøger. NM. Kornerup XVII, 49. — Henry Petersen XXXI, 19.

Litteratur. H. P. Hansen: Blade af Kyndby og Krogstrup Sognes Historiebog, Frederikssund 1941, p. 72—93.

¹ Repert. 1. rk. nr. 4223, 2. rk. nr. 2649. — Bispetienden af sognet blev 23. sept. 1402 henlagt til Laurentii kapel ved Roskilde domkirke, jfr. Repert. 1. rk. nr. 4527. ² Landebogen p. 163. ³ Kronens Skøder I, 119; II, 396; jfr. V, 329f. Om kaldets indtægtsforhold kan henvises til Meddelelser fra det danske Rigsarkiv I, 1906—18, p. 431f. ⁴ LA. Kirkeinspektionsarkiv. Roskilde domkirkes forvaltning. Synsforretning 1734. Jfr. Nye Kirkehist. Saml. V, 429ff. ⁵ RA. DaKanc. Seks års kirkeresk. ⁶ 1616 arbejdede to karle med opsætning af sten omkring kirkegårdsmuren, og det kan vel tænkes, at de 1617 nævnte mursten benyttedes til selve afdækningen og de øverste skifter, jfr. note 5.

⁷ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkeresk. 1661—72. Abrahamstrup amt, Horns hrd. ⁸ RA. Partikulærkammeret. Sager vedr. Svanholm . . . 1745—47. ⁹ I synsforretningen 1734 (note 4) nævnes, at en lille revnet klokke hænger på et træ i den østre gavl, hvor den truer enhver, der ringer, med at falde ned. ¹⁰ LA. Bispearkivet. 1758—59. Hist. efterretn. til HofmFund. ¹¹ LA. Kyndby-Krogstrup sognekaldsarkiv. Liber daticus 1739—1827, 1826—61. ¹² Hjørnekvadrene måler 35 og 48 cm i højden, mens de øvrige skifter på nordmurens vestlige del har en højde af 12—16 cm. ¹³ Ved den delvise åbning 1942 fandt kalkmalerikonservator E. Lind her en lommelærke af brunt glas, hvori en seddel med følgende påskrift: »Murer Iver Niels Petersen født paa St. Jørgensbjerg ved Roskilde 1840 arbejdede her 1860«. ¹⁴ En lignende situation kendes fra Esbønderup (p. 1012). ¹⁵ LA. Sjællands stiftsprovstearkiv. Lyng-Frederiksborg, Ølstykke og Horns hrdr.s provsti. 1831—62. Synsprot. ¹⁶ Ved embedet. Synsprot. ¹⁷ Ifølge Tvedes tegninger var det oprindeligt tænkt opført på østsiden. ¹⁸ 1734 (note 4) siges tårnet at være »aldeles borte« og indgangsdøren i vestenden lukket med løse stykker mursten. I en indberetning 1758 (note 10), hvori tårnet beskrives, siges, at det faldt ned for ca. 28 år siden. En klokkestabel i Nødebo (p. 1064) hældede efter ringningen ved Frederik IV.s død. ¹⁹ Ganske tilsvarende kendes fra Hagedsted (Tuse hrd., Holbæk amt), hvor det afgrænser en bebudelsesscene vest for vinduet i korets nordvæg. Øst for findes en fremstilling af Maria på dødslejet. ²⁰ Ved afdækningen 1941 opfattede Egmont Lind figuren som Mikael, hvem Herren overgav Marias lig. I restaureringsberetningen anser

han figuren for at være Gabriel. Se i øvrigt Nørlund-Lind: Kalkmalerier. ²¹ Jfr. note 15. Ifølge Trap er det sign. Schleisner — C. A. Schleisner 1810—82. ²² I brud i farvelagene over arkadefeltet kunne skimtes tynde, sorte linjer malet direkte på træet. Derover sås rester af maling på kridtgrund: zinnoberrødt og guld på rammen; over arkaden skimtedes et maureskmønster. ²³ Kyndby kirkes inventariefortegnelse fra 1745 (note 8) nævner beretelsestøj, som må antages at være det eksisterende, da det ikke omtales i Krogstrups arkivalier. — Om Billeslægten, se W. Møllerup: Bille-Ættens Historie I—II, 1893. ²⁴ Jfr. skrivelse af 16. juni dette år. ^{24a} Her efter Matt. 18, 1—10 og ikke som vanlig Mark. 10, 13—16. Meddelt af Carl-Otto Nordstrøm, Uppsala. ²⁵ H. P. Hansen: Blade af Kyndby og Krogstrup Sognes Historiebog, Frederikssund 1941. ²⁶ Jfr. Sigrd Christie: Den lutherske ikonografi i Norge inntil 1800, Oslo 1973, II, 218. Gottfried Hendtzschels fides på altertavlen i Utstein klosterkirke er beslægtet med spes, idet hun holder hænderne samlet i bøn. ²⁷ Jfr. indb. 1954 ved Einar V. Jensen. ²⁸ Ved restaureringen 1950 fandtes fire farvelag over en partiel staffering. Underst en ret mørk gråblå farve, dernæst lys gul, og øverst to lag egetræsmaling, den underste vandfarve. ²⁹ 1950 forefandtes enkelte gamle rygpaneler med indridsede årstal »1699« og »1777«. ³⁰ Jfr. note 8 og Krogstrup note 22, 17, samt BA. Kultusministeriet. Journalsager 1848—1916. ³¹ Jfr. indb. 1873. ³² BA. Fortegnelse over indkrævede klokker 1528—29, og DaSaml. I, 100. ³³ NM. Hans de Hofman: Siellands Kirkers og Sogners etc. Beskrivelse 1755 og 1773. ³⁴ Jfr. Krogstrup note 22. ³⁵ Jfr. Krogstrup note 17. ³⁶ Jfr. BA. Kultusministeriet. Journalsager 1848—1916. ³⁷ Kgl. Bibl. NyKgl.Saml. 1396ⁿ, 2°. Johs. Wiedewelt. Dagbogsoptegnelser ..., jfr. Fr. J. Meier: Efterretninger om billedhuggeren Johannes Wiedewelt, 1877, p. 269. ³⁸ J. J. var lensmand på Haraldsborg 1449—58 og på Bavnsborg 1459—79. Først efter 1526 antog slægten navnet Bavnsborg efter Bavnsborg på Lolland.

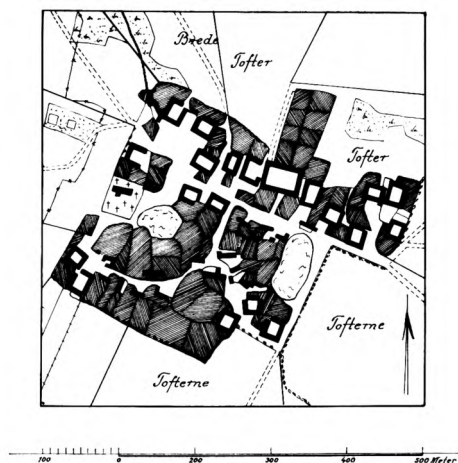

Fig. 13. Kyndby. Landsbyplan fra o. 1805.